

SPÓŁDZIELNIE W PRAWIE POLSKIM

dr hab. Adrian Niewęłowski
Prawo prywatne przedsiębiorców

POJĘCIE SPÓŁDZIELNI

Podstawy prawne funkcjonowania spółdzielni w polskim prawie reguluje ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze.

Zgodnie z tą ustawą: "Spółdzielnia jest dobrowolnym zrzeszeniem nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą".

Powyższą definicję Student powinien zapamiętać i rozumieć.

Spółdzielnia musi sama prowadzić działalność gospodarczą. Nie może zaniechać jej realizacji i np. wnieść całe swoje przedsiębiorstwo do spółki. Inaczej mówiąc, działalność gospodarcza nie jest dla spółdzielni fakultatywna. Natomiast uboczną (fakultatywną) może być dla spółdzielni działalność oświatowa, społeczno-kulturalna itp.

Podstawą działalności spółdzielni jest akt ustrojowy zwany "**statutem**".

Więcej informacji na temat stanu spółdzielczości w Polsce mogą Państwo znaleźć pod adresem: <https://bit.ly/34kCCEj> (dostęp z 9 kwietnia 2020 r.).

PORÓWNIANIE SPÓŁDZIELNI ZE SPÓŁKAMI HANDLOWYMI

Zarówno spółki, jak i spółdzielnie są korporacyjnymi osobami prawnymi. Spółdzielnia osobowość prawną nabywa z chwilą wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego, tak samo jak np. spółka z o.o. i akcyjna. Mimo pewnych podobieństw, pomiędzy spółdzielniami z jednej strony, a spółkami z drugiej - istnieją różnice. Liczba spółdzielni w Polsce zwiększa się. Obecnie jest ich około 20.000 w naszym Państwie. Spółdzielnie radzą sobie dobrze na naszym rynku. Na kolejnym przeźroczu różnice pomiędzy spółkami, a spółdzielniami, które Student powinien umieć omówić.

1. Brak kapitału zakładowego

W spółkach kapitałowych (także w SKA) jest kapitał zakładowy. W spółdzielniach nie ma kapitału zakładowego (**wyjątek dotyczy** spółdzielni europejskiej. W jej przypadku kapitał zakładowy ma wartość co najmniej 30.000 euro)

2. Inne znaczenie słowa "udział"

W prawie spółdzielczym udział to kwota pieniężna, którą dany członek musi zapłacić w zamian za członkostwo. W prawie spółek udział oznacza m.in. prawa udziałowe, które wspólnik obejmuje w zamian za wniesiony wkład. Jest to więc inna konstrukcja

3. Jeden członek = jeden głos

W spółdzielniach każdy członek ma jednakową siłę głosu. Nie ma znaczenia, ile wniósł udziałów (jakie jest jego zaangażowanie kapitałowe). W spółkach jest inaczej. Z zasady w spółce siła głosu zależy od wielkości inwestycji w spółkę. Z tej perspektywy patrząc – spółdzielnia nie zachęca dużych inwestorów

4. Zmienny fundusz udziałowy

Cechą spółdzielni jest to, że zmiana składu osobowego wpływa na zmniejszenie się funduszu udziałowego. Nie jest wymagane wdrażanie żadnych procedur, jak obniżenie kapitału zakładowego. W spółkach handlowych jest inaczej. Kapitał zakładowy jest stałą wartością. Obniżenie go wymaga odrębnej procedury

5. Zasada "otwartych drzwi"

W spółdzielniach każda osoba, która spełnia przesłanki, które są przepisach i w statucie może stać się członkiem. W prawie spółek jest inaczej. Mogą istnieć spółki "zamknięte", gdzie nie przyjmuje się nowych wspólników. Tak działa szereg spółek osobowych

6. Liczba założycieli

Spółkę kapitałową może utworzyć nawet jedna osoba. Może istnieć spółka kapitałowa jednoosobowa. W spółdzielniach liczba założycieli wynosi co najmniej 10 (osoby fizyczne), co najmniej 3 (osoby prawne). W spółdzielniach produkcji rolnej liczba osób fizycznych (założycieli) nie może być mniejsza od pięciu

Rejestracja

Spółdzielnie nabywają osobowość prawną z chwilą wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego

Statut

Podstawą funkcjonowania spółdzielni jest akt ustrojowy zwany statutem. Określa on m.in. przedmiot działalności spółdzielni, prawa i obowiązki członków spółdzielni, wpisowe itd. Zmiana statutu wymaga uchwały podjętej większością 2/3 głosów

Członkostwo

Zasadą jest członkostwo osób fizycznych o pełnej zdolności do czynności prawnych. Statut może przewidywać od tego wyjątki. Ponadto, członkami mogą być osoby prawne

Deklaracja

jest warunkiem nabycia członkostwa w spółdzielni. Powinna się w niej znaleźć liczba zadeklarowanych udziałów, dane identyfikujące członka spółdzielni itd.

Pozycja spadkobiercy

Mogą dziedziczyć udziały po zmarłym członku spółdzielni. Warunkiem dziedziczenia udziałów jest złożenie deklaracji o przystąpieniu do spółdzielni. Spadkobierca (spadkobiercy) nabywają członkostwo

Założyciele

Jeśli podpisali statut stają się członkami spółdzielni z chwilą jej zarejestrowania i nabywają tą drogą członkostwo

Rejestr

Członkowie spółdzielni są wpisywani do rejestru. Jest on prowadzony przez zarząd. Członek spółdzielni, jego małżonek i wierzyciel ma prawo do przeglądania rejestru

Odwołanie

Ze statutu może wynikać, że w określonych sprawach członkowi spółdzielni przysługuje odwołanie od uchwały organu spółdzielni do innego organu.

Prawo do sądu

Postępowanie wewnątrz spółdzielni (zob. odwołanie) nie ogranicza członków spółdzielni w dochodzeniu ochrony swoich praw przed sądem

Zysk spółdzielni

Po odtrąceniu różnego rodzaju obciążeń publiczno-prawnych stanowi nadwyżkę bilansową. Podlega ona podziałowi między członków spółdzielni

Lustracja

Badanie legalności, gospodarności i rzetelności działania spółdzielni. Jest przeprowadzana raz na trzy lata, a jeśli spółdzielnia jest w likwidacji - nawet częściej. Z zasady lustracje przeprowadzają związki rewizyjne spółdzielni

Transformacje

Spółdzielnie mogą się łączyć i dzielić. Nie jest przewidziana forma przekształcenia spółdzielni w inny rodzaj spółdzielni. Dawniej istniała możliwość przekształcenia spółdzielni pracy w spółkę (zob. slajd 12)

STRUKTURA SPÓŁDZIELNI

Jak każda osoba prawna spółdzielnia działa poprzez swoje organy wskazane w ustawie. Szczegółowe kwestie związane z organizacją spółdzielni są określone w statucie

Organami spółdzielni są: zarząd, rada nadzorcza, walne zgromadzenie. To ostatnie w większości spółdzielni może zostać zastąpione przez zebranie przedstawicieli. Nie dotyczy to jednak spółdzielni mieszkaniowych. W tych ostatnich walne zgromadzenie zawsze musi istnieć. Mimo to, jeśli członków jest bardzo dużo, może ono zostać podzielone na części.

Walne zgr.

- UCHWAŁY
- CZŁONKOWIE

Walne zgromadzenie jest najwyższym organem spółdzielni. Tworzą go członkowie. Podejmuje ono uchwały, które mogą być zaskarżone powództwem o uchylenie. Musi zostać zwołane przynajmniej raz w ciągu roku

Rada nad.

- KONTROLA
- NADZÓR
- SKARGI NA ZARZĄD
- UCHWAŁY

Do jej zadań należy stała kontrola i nadzór nad działalnością spółdzielni. Rozpatruje też m.in. skargi na działalność zarządu. W skład rady wchodzi wyłącznie członkowie spółdzielni. Realizując swoje zadania rada może żądać od zarządu wszelkich dokumentów

Zarząd

- KIEROWANIE
- ZAWIERANIE UMÓW

Zarząd kieruje działalnością spółdzielni i reprezentuje ją na zewnątrz. Może być jednoosobowy lub wieloosobowy. Z członkami zarządu jest zawierana umowa o pracę. Zasadą jest reprezentacja co najmniej dwuosobowa w zarządzie

Zebranie grup czł.

- WNIOSKI
- WYBÓR
- ODWOŁYWANIE

Wybiera członków na zebrania przedstawicieli. Rozpatruje sprawy, które mają być przedmiotem najbliższego zebrania przedstawicieli i przygotowuje w tej sprawie wnioski. Zebranie bada okresowe sprawozdania zarządu i rady nadzorczej

Fundusze

W spółdzielni tworzy się dwa zasadnicze fundusze. Są nimi fundusz udziałowy (tworzony przede wszystkim z wpłat udziałów członkowskich) oraz fundusz zasobowy (zasilany głównie wpłacanym przez członków wpisowym)

Inny majątek

W toku funkcjonowania spółdzielnia nabywa inny majątek (np. nieruchomości). Nadwyżkę bilansową dzieli się między członków spółdzielni. Z kolei straty są pokrywane z funduszu zasobowego

Rachunkowość

Spółdzielnia prowadzi rachunkowość, jej roczne sprawozdania podlegają badaniu pod względem rzetelności i prawidłowości. Z rocznym sprawozdaniem członkowie spółdzielni mają prawo się zapoznać

MAJĄTEK SPÓŁDZIELNI

TRANSFORMACJE SPÓŁDZIELNI

PODZIAŁ, POŁĄCZENIE, PRZEKSZTAŁCENIE

Prawo spółdzielcze reguluje dwie formy transformacji podmiotowych. Są nimi podział oraz połączenie. Przez pewien czas istniała możliwość przekształcenia spółdzielni pracy w spółkę prawa handlowego. Obecnie przepisy, które regulowały to zagadnienie, są już uchylone

PODZIAŁ SPÓŁDZIELNI

Jest procedurą, która prowadzi do wydzielenia z istniejącej spółdzielni części majątku. Ta część majątku stanowić będzie podstawę do funkcjonowania nowej spółdzielni. Zarazem dotychczasowa spółdzielnia (tzw. "spółdzielnia dzielona") nie przestaje istnieć. Ta forma transformacji nosi nazwę **podziału przez wydzielenie**. Innych form podziału prawo spółdzielcze nie przewiduje (np. przez rozwiązanie spółdzielni i utworzenie w jej miejsce nowych)

UCHWAŁA

Spółdzielnia może się podzielić przy założeniu, że zostanie podjęta uchwała walnego zgromadzenia. Jest ona podejmowana zwykłą większością głosów

ZNACZENIE UCHWAŁ

Uchwała o podziale (lub prawomocne orzeczenie sądowe, które ją zastępuje), stanowi podstawę do dokonania odpowiednich wpisów w Krajowym Rejestrze Sądowym i w księdze wieczystej

PO PODJĘCIU UCHWAŁY

Kolejnym krokiem po podjęciu uchwały w sprawie podziału jest uchwalenie statutu dla nowej spółdzielni oraz przystąpienie do wyboru członków organów (zarząd, rada nadzorcza)

REJESTRACJA

Zarząd spółdzielni, która powstała w wyniku podziału występuje z wnioskiem o jej wpisanie do Krajowego Rejestru Sądowego. Za zobowiązania sprzed podziału obie spółdzielnie (dzielona i wydzielona) odpowiadają solidarnie

POŁĄCZENIE SPÓŁDZIELNI

Jest procedurą, która prowadzi do tego, że dwie lub więcej spółdzielni scalają się. Prawo spółdzielcze przewiduje model podziału oparty na **przejęciu**. Jedna ze spółdzielni przejmuje inną, wraz z jej majątkiem. Prawo spółdzielcze nie przewiduje innych form łączenia się, w tym polegających na scaleniu dwóch podmiotów poprzez utworzenie nowego (pozostałe przestają istnieć)

UCHWAŁY

Podstawą cywilnoprawną połączenia są uchwały łączących się spółdzielni. Są podejmowane przez walne zgromadzenia, większością 2/3 głosów.

SPRAWOZDANIA

Rachunkową podstawą połączenia są sprawozdania łączących się spółek. Muszą być sporządzone na dzień połączenia

SKUTKI POŁĄCZENIA

Zasadą jest, że skutki połączenia następują w dniu wpisania połączenia do Krajowego Rejestru Sądowego. Dotyczy to w szczególności przejścia majątku na spółdzielnię przejmującą

PRZEJŚCIE CZŁONKÓW

Na skutek połączenia członkowie spółdzielni przejmowanej stają się członkami spółdzielni przejmującej. Dotyczy to tych członków, którzy należeli do spółdzielni przejmowanej **w chwili połączenia**

PROBLEM PRZEKSZTAŁCENIA SPÓŁDZIELNI

PRZEKSZTAŁCENIE SPÓŁDZIELNI

Przekształcenie oparte jest na **zasadzie kontynuacji**. Zakłada, że w obrocie pozostaje ten sam podmiot, przy czym będzie działał w nowej formie prawnej.

Do pewnego momentu istniała możliwość transformacji spółdzielni pracy w spółkę prawa handlowego. Stosowne regulacje przewidywały odpowiednie przepisy prawa spółdzielczego. Zostały one jednak zakwestionowane przez Trybunał Konstytucyjny (**wyrok TK z 16 czerwca 2015 r. sygn. akt K 25/12**). Obecnie, żeby przekształcić spółdzielnię, należałoby dokonać jej likwidacji. Następnie, musiałoby dojść do utworzenia nowego podmiotu, na przykład nowej spółki prawa handlowego

NABYCIE I UTRATA CZŁONKOSTWA W SPÓŁDZIELNI

Członkostwo w spółdzielni to więź organizacyjno-prawna, który łączy określony podmiot z konkretną spółdzielnią. Przejawem tej więzi są różnego rodzaju prawa i obowiązki. Mają one charakter organizacyjny (np. prawo uczestnictwa w walnym zgromadzeniu, prawo bycia wybieranym do władz spółdzielni) lub majątkowy (prawo do udziału w nadwyżce bilansowej, obowiązek wniesienia udziałów). Prawa te przysługują członkom dopóty, dopóki więź łącząca ich z konkretną spółdzielnią pozostaje w mocy

1. Nabycie członkostwa - z mocy prawa

Z mocy prawa członkostwo w spółdzielni uzyskują osoby, które podpisały statut. W momencie zarejestrowania spółdzielni w KRS stają się one członkami spółdzielni.

Ponadto, z chwilą połączenia, członkowie spółdzielni przejmowanej stają się członkami spółdzielni przejmującej

2. Nabycie członkostwa - deklaracja

Typowym sposobem uzyskania członkostwa w spółdzielni jest po pierwsze złożenie stosownej deklaracji. Następnie, po drugie, właściwy organ przyjmuje składającą deklarację w poczet członków spółdzielni

3. Utrata członkostwa - skreślenie

Utrata członkostwa jest następstwem śmierci. Skreśla się wówczas członka, będącego osobą fizyczną. Analogicznie jest, jeśli przestaje istnieć osoba prawna będąca członkiem spółdzielni (tzn. również się ją skreśla)

4. Utrata członkostwa - wykreślenie

Następuje decyzją odpowiedniego organu spółdzielni, jeśli jej członek, z przyczyn przez siebie niezawinionych, nie może wykonywać swoich obowiązków statutowych (np. z powodu ciężkiego wypadku nie może pracować w spółdzielni pracy)

5. Utrata członkostwa - wykluczenie

Utrata członkostwa z powodów, które są na ogół zawinione przez członków spółdzielni. Powodem może być umyślne działanie na szkodę spółdzielni lub ciężkie naruszenie obowiązków członkowskich (długotrwałe zaleganie z zapłatą czynszu itd.)

6. Utrata członkostwa - wypowiedzenie

Członkostwo wygasa na skutek jednostronnego oświadczenia woli, które członek kieruje do spółdzielni (nie wymaga ono akceptacji, jednak musi do władz spółdzielni dotrzeć). Jest składane w formie pisemnej pod rygorem nieważności. Termin wypowiedzenia określa statut

SPÓŁDZIELNIE MIESZKANIOWE

To osoby prawne, które mają ściśle określony **cel** - jest nim zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych (i innych) swoich członków oraz ich rodzin. Odbywa się to poprzez dostarczanie im lokali mieszkalnych lub domów jednorodzinnych. Ta spółdzielnia nie może odnosić korzyści kosztem swoich członków. W szczególności, spółdzielnia wznosi lub nabywa dla swoich członków budynki. Następnie, w tych budynkach, ustanawia **spółdzielcze lokatorskie prawa do lokalu mieszkalnego** (są niezbywalne i niedziedziczne. Dziedziczeniu podlega wkład mieszkaniowy). Oprócz tego, członek może nabyć **spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu** (to zbywalne i dziedziczne prawo rzeczowe). Spółdzielnia może też ustanowić **odrębną własność lokalu**

BANKI SPÓŁDZIELCZE

To jedna z form prowadzenia przedsiębiorstwa bankowego w Polsce (obok spółki akcyjnej oraz przedsiębiorstwa państwowego). Bank ten jest rodzajem spółdzielni. Mogą one wykonywać określone czynności bankowe pod warunkiem uzyskania zezwolenia Komisji Nadzoru Finansowego. W szczególności, mogą udzielać pożyczek, kredytów oraz przeprowadzać operacje wekslowe czy czekowe. Pomimo tego, że banki spółdzielcze działają w interesie swoich członków, którym przysługują określone uprawnienia majątkowe i organizacyjne, ich oferta nie jest ograniczona tylko do tych ostatnich. Innymi słowy ich klientem może być osoba spoza grona członków spółdzielni **(jest to różnica w stosunku do spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych)**. Klientami kas mogą być jedynie ich członkowie. Kasy, o których mowa, nie są bankami. Podlegają mimo to Komisji Nadzoru Finansowego. Są też objęte systemem gwarantowania depozytów Bankowego Funduszu Gwarancyjnego). Chcąc zminimalizować ryzyko upadłości ustawodawca nakazuje bankom spółdzielczym (z kapitałem od 1 do 5 mln złotych) zrzeszać się w tzw. „**bankach zrzeszających**”. Te ostatnie banki działają w formie spółek akcyjnych. Stanie się akcjonariuszem banku zrzeszającego nie wpływa na to, że bank spółdzielczy zachowuje swoją prawną odrębność

Przykładowe
spółdzielnie:

mieszkaniowe

pracy

socjalne

spożyców

inwalidów

Dziękuję za uwagę

dr hab. Adrian
Niewęglowski

*Uniwersytet Marii
Curie-Skłodowskiej*

